

Naslov članka/Article:

Postopno vključevanje kompetence učenje učenja v pouk zgodovine

Gradual Incorporation of the Competence of Learning to Learn into History Lessons

Avtor/Author:

Vesna Kraj

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vzgoja in izobraževanje 3/2017, letnik 48

ISSN 0350-5065

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2017

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vzgoja-in-izobrazevanje/>

Vesna Kralj, Srednja tehniška in poklicna šola Trbovlje

POSTOPNO VKLJUČEVANJE KOMPETENCE UČENJE UČENJA V POUK ZGODOVINE

Na Srednji tehniški in poklicni šoli Trbovlje že triindvajset let poučujem zgodovino, geografijo in družboslovje in v vseh letih sem spreminjala učne metode in oblike dela v razredu, uvajala različne strategije poučevanja in učenja, se prilagajala zmožnostim dijakov na različnih stopnjah izobraževalnih programov (NPI, SPI, SSI). Pretekla tri šolska leta (2013/2014, 2014/2015, 2015/2016) sem bila članica šolskega tima v razvojni nalogi Uvajanje kompetence učenje učenja v pouk in se udeleževala izobraževanj Zavoda RS za šolstvo, ki so mi zelo koristila. Koristila v tem smislu, da se z dijaki načrtno pogovarjamo o strategijah učenja, o načrtovanju in spremljanju učenja, o povratni informaciji, o kriterijih ocenjevanja znanja in različnih izdelkih. Pred leti so se dijaki seznanili s strategijami učenja v okviru interesnih dejavnosti in na razrednih urah, zdaj se tudi pri pouku. Večina učiteljev na šoli je že tretje leto v letnih delovnih pripravah (*»finih kurikulumih«*) načrtovala vključevanje kompetence učenje učenja v pouk, v zbornici evidentiramo izvedene ure. V treh letih je že mogoče opaziti napredek. »Učenje učenja je sposobnost učiti se in vztrajati pri učenju, organizirati lastno učenje, vključno z učinkovitim upravljanjem s časom in informacijami, individualno ali v skupinah. Ta kompetenca vključuje zavest o lastnem učnem procesu in potrebah, prepoznavanju priložnosti, ki so na voljo, in sposobnost premagovanja ovir za uspešno učenje.« (Key competencies of lifelong learning – a European reference framework, 2006).¹ Preden lahko učinkovito izvajamo pouk, v katerem zahtevamo aktivnosti dijakov, moramo sprejeti in ponotranjiti kompetenco učenje učenja učitelji in se ob tem zavedati zahtev sodobnega sveta o vseživljenjskem učenju vsakega posameznika.

Osnovna zahteva do dijakov pri pouku zgodovine je, da imajo urejene zapiske, ki nastajajo med poukom in uporabljanjem učbenika. Oblika in struktura zapiskov je raznolika. Še vedno dijakom v večini najbolj ustreza linearni zapis snovi. Navajajo se na Paukovo obliko zapiskov in pri tem opažam, da imajo težave pri iskanju ključnih besed, še večje težave pa jim povzročata zapis povzetka oziroma iskanje bistva obravnavane snovi. V prvih letnikih jim pomagam in jih sproti seznanjam z različnimi bralnimi učnimi strategijami. Opažam namreč, da prihajajo zadnja

leta v srednjo šolo generacije dijakov, ki zelo malo berejo in nimajo bralnih navad. Večkrat dijakom pripravim besedilo na obravnavano temo, ki ga morajo sami predelati in si oblikovati zapiske.

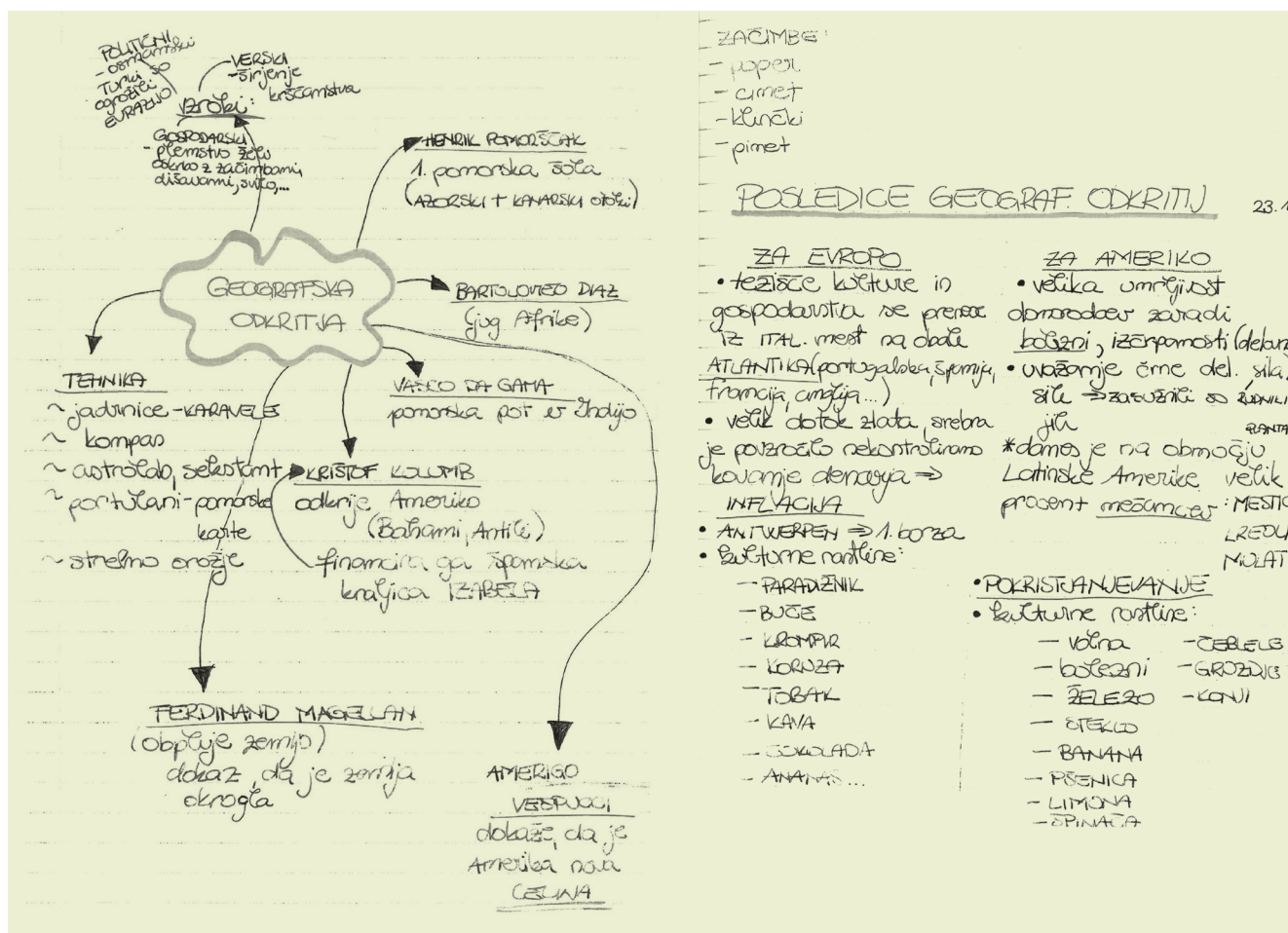
V šolskem letu 2015/2016 smo v okviru projekta *Učenje učenja* merili uporabo bralnih učnih strategij v izbranem oddelku prvega letnika v oktobru in marcu. Dijakom sem pripravila besedilo (pri prvem merjenju je bila tema Dosežki prvih visokih civilizacij, pri drugem merjenju pa Geografska odkritja). Imeli so petindvajset minut časa, da so vsebino prebrali in predelali. S kolegico sva jih opazovali in beležili, katere bralne učne strategije uporablja posamezni dijak. Sledilo je kratko preverjanje znanja.

Po prvem merjenju sem ugotovila, da so le trije dijaki od sedemindvajsetih dobro predelali besedilo, kakovostno podčrtali ključne besede in si naredili zelo dobre zapiske. Kar sedem jih je bilo ob učenju povsem pasivnih, besedilo so le prebrali, večina preostalih pa je označila oziroma podčrtala večino besedila. Naredili so si klasične in pomanjkljive zapiske. Robnih opomb, vprašanj ni uporabil nihče, prav tako nihče ni izdelal miselnega vzorca. Po prvem merjenju in preverjanju znanja smo z dijaki naredili refleksijo. Iz refleksij dijakov je bilo mogoče razbrati, da jim najbolj ustreza frontalna oblika pouka, kjer jim učitelj snov razloži, naredi tabelsko sliko, prikaže snov v PowerPoint ali Prezi predstavitvi, sami pa vse skupaj prepišejo. Dijakom ustreza pasivnost. Ne enkrat, skoraj vsak teden sem jih seznanjala s kognitivnimi (mnemotehnike, podčrtovanje, izpisovanje), elaboracijskimi (izdelava zapiskov, povzemanje, postavljanje vprašanj) in organizacijskimi (iskanje bistva, pojmovne mreže, grafični prikazi, struktura besedila) strategijami. Pouk zgodovine je postajal vse bolj raznolik, dijaki so bili primorani aktivno sodelovati in se učiti.

Ob drugem merjenju uporabe bralnih učnih strategij v istem oddelku v mesecu marcu je bilo mogoče zaznati rahel napredek, saj so dijaki dano besedilo predelali bolj natančno, pazljivo, več jih je izdelalo zadovoljive izpiske s poudarjenimi ključnimi besedami in povzetkom.

¹ Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta Evrope z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/962/ES).

Priloga 1: Primer izdelanih zapiskov ob samostojnem učenju.

V tekočem šolskem letu 2016/2017 nadaljujemo z uvajanjem kompetence učenje učenja. V nadaljevanju članka bom predstavila projektno zasnovano nalogo, ki sva jo s kolegom Urošem Ocepkom (učiteljem strokovnih modulov računalništva) zastavila dijakom 2. letnika izobraževalnega programa Tehnik računalništva. Naloga je projektno naravnana, temelji na medpredmetni povezavi zgodovine in strokovnega modula računalniško oblikovanje ter vključuje kompetenco učenje učenja. Delo dijakov temelji na samostojnem delu, iskanju virov, utrjevanju bralnih učnih strategij, uporabi grafičnih organizatorjev, skupnem oblikovanju kriterijev za oblikovanje predstavitev in ocenjevanje izdelkov ter na povratnih informacijah učitelja in dijakov. Več pozornosti smo namenili metakognitivnim strategijam (Pečjak, 2012), ki dijake usmerjajo v procesu učenja od začetka do konca. Dijake smo pri tej nalogi usmerili k razmišljanju o načrtovanju dela, spremljanju, usmerjanju in nadzoru dela. Učitelja sva se v raziskovalnem delu pojavljala kot mentorja, ki dijake usmerjata, jim dajeta navodila in jih spodbujata k ustvarjalnosti in kritičnemu mišljenju.

Pri pouku zgodovine v 2. letniku srednjega strokovnega izobraževanja dajemo več poudarka oblikovanju slovenske

narodne zavesti in prepoznavnosti Slovenije v sodobnem času. Dijaki so v projektne raziskovalnem delu predstavili izbrano osebo, zgodovinsko ozadje, področje dela in izpostavili delo, zaradi katerega je osebnost vplivala na razvoj slovenskega naroda, narodne zavesti oziroma na prepoznavnost Slovenije v sodobnem času. Za izdelavo ilustriranega in tipografskega plakata so dobili vsa strukturna in tehnična navodila pri strokovnem modulu računalniško oblikovanje; tematski sklop, ki so ga v nalogi obdelali in utrdili, je bila teorija barv, kompozicij in pisav. Ob tem so raziskovali tudi področje umetnostne zgodovine, saj so morali za določeno zgodovinsko obdobje poiskati tudi oblike pisav in ikonografske prvine.

Vsak dijak je ob končani raziskovalni nalogi izdelal tri izdelke: ilustrirani tipografski plakat, poročilo in PowerPoint oz. Prezi predstavitev. V učilnici za zgodovino smo na stenski časovni trak umestili znane osebnosti, ki krasijo učilnico. Pozitivna povratna informacija s strani dijakov in njihovo kakovostno opravljeno delo nas spodbujata, da bomo s tovrstnim delom nadaljevali tudi v prihodnje.

Po Tobiasu² smo upoštevali hierarhijo metakognitivnih procesov:

- spremljanje znanja,
- izbira lastnih strategij,
- evalviranje,
- načrtovanje.

Velik pomen in učinek na aktivnosti dijakov je bila ciljna usmerjenost naloge.

NAVODILA ZA VSEBINSKI DEL TIPOGRAFSKEGA PLAKATA

Zgodovina: narodna zgodovina

Vključeni dijaki: 2. C (tehnika računalništva)

Vsak dijak si izbere osebnost, ki jo v uvodu predstavi: življenjepis.

Vsako izbrano osebnost dijak uvrsti v pravilno zgodovinsko obdobje, poudari miselnost določenega obdobja, značilnosti razvoja gospodarstva, kulture, politike itd.

Dijak se osredotoči na področje dela posamezne osebnosti, pomen oz. vpliv njegovih del na oblikovanje slovenske narodne zavesti, vpliv na kulturni razvoj Slovencev ali prepoznavnost Slovenije v svetu v sodobnem času.

Dijak izpostavi najpomembnejše delo, dosežek izbrane osebnosti in ga ovrednoti.

Viri in literatura: obvezno navajanje, dijaki pridobijo podatke na spletu, v zgodovinskih učbenikih, poiščejo literaturo v knjižnici.

Po izdelavi tipografskega plakata, dijak predstavi svojo nalogo v razredu.

Predstavev naj bo časovno omejena na 10 minut, oblika je poljubna: PPT, plakat, Prezi ...

ELEMENTI IN KRITERIJI OCENJEVANJA PREDSTAVITVE TIPOGRAFSKEGA PLAKATA – VSEBINSKI DEL

1. Obseg predstavitve

Predstavev naj bo razdeljena na uvod, jedro in zaključek.

- Uvod naj bo kratek. V njem nakažite, o čem in o kom boste govorili med predstavitvijo. Uvod naj poslušalcu zbuditi zanimanje.

- V jedru predstavite vašo raziskovalno projektno delo. Jedro je najboljšežnejši del predstavitve. Ker v njem vedno obravnavamo več zaključenih motivov, ga predstavimo na več e-prosojnicah.
- Predstavev sklenemo z zaključkom, v katerem povzamemo rezultat naloge ter opišemo njeno uporabnost.

Celotna predstavev naj vsebuje vsaj 10 e-prosojnic. Na e-prosojnicah naj bodo le ključne točke, ob katerih boste lahko samostojno razlagali.

2. Viri

Pri izdelavi seminarske naloge ste uporabljali različne vire, ki jih je treba navesti tudi ob zaključku predstavitve. Uporabite povezave na spletne vire.

3. Naslovnica

Naslovnica je prvi stik s poslušalci, zato mora biti oblikovana privlačno in zanimivo. Na naslovnici mora biti:

- ime in priimek ter oddelek dijaka,
- naslov projektne naloge,
- ime, priimek in naziv mentorja raziskovalno-projektne naloge,
- naziv in naslov aole,
- kraj in aolsko leto, v katerem je bila naloga narejena.

4. Ureditev in oblikovanje predstavitve

Predstavev naj vsebuje:

- označene in oštevilčene naslove diapozitivov ter ključnih točk;
- najmanj tri slikovne ponazoritve besedila – vsaka slika mora biti opisana in oštevilčena z avtomatskim številčenjem;
- količina zapisanega besedila ne sme biti preobsežna;
- povezave na druge diapozitive s pomočjo navigacijskih gumbov;
- navedbe virov z povezavami na spletne vire.

5. Izvedba predstavitve

Predstavev naj bo izvedena v 5-7 minutah. Po zaključku predstavitve sledi razprava o predstavljeni temi in o sami izvedbi predstavitve. Predstavev je treba izvesti samostojno ter čim bolj zanimivo.

² Tobias, S., Everson, H. Z. (2009). A knowledge monitoring framework for studying metacognition in education. V: D. J. Hacker, J. Dunlosky in A. C. Graesser: Handbook of metacognition in education (str. 107–127). NY in London: Routledge.

6. Ocenjevanje

KRITERIJI ZA OCENJEVANJE IZDELKA

Preglednica 1: Kriteriji za ocenjevanje izdelka

	Kriterij	1 točka	2 točki	3 točke
K1	Predstavitve osebe, področje ustvarjanja in zgodovinskega obdobja	Oseba je predstavljena pomanjkljivo, vidik narodne zavesti oz. prepoznavnosti Slovenije je težko razbrati, zgodovinsko ozadje je predstavljeno površno.	Oseba je dobro predstavljena, premalo je poudarjen vidik narodne zavesti oz. prepoznavnosti Slovenije, zgodovinsko ozadje je predstavljeno, toda manjkajo posamezni družbenopolitični elementi.	Oseba in njegovo delo je odlično predstavljena, vidik narodne zavesti oz. prepoznavnosti Slovenije je poudarjen in zgodovinsko ozadje je zelo dobro razloženo z vsemi družbenopolitičnimi elementi.
K2	Razumljivost in jasnost predstavitve	Predstavitve ni jasna, nazorna in ključne besede niso poudarjene ali niso dobro izbrane, povzetek je pomanjkljiv in ni dobro oblikovan.	Predstavitve je deloma jasna in razumljiva, ključne besede so deloma prav izbrane, povzetek je povprečno oblikovan in predstavljen.	Predstavitve je zelo jasna, nazorna, ključne besede so umestne in dobro izpostavljene, odlično je oblikovan povzetek, ni slovničnih napak.
K3	Nastop, izvedba predstavitve	Nastop ni povsem suveren, dijak si v večjem delu predstavitve pomaga z branjem besedila, ne pritegne poslušalcev v razredu.	Nastop je deloma samostojen, pri določenih navedbah si dijak pomaga z besedilom, nastop motivira k poslušanju del dijakov v razredu.	Nastop je povsem samostojen, dijak razlaga brez pomoči besedila, z zanimivo razlago pritegne večino poslušalcev v razredu.
K4	Oblika in tehnična dovršenost predstavitve je v skladu z zahtevami	Oblika in tehnična dovršenost predstavitve nista v skladu z oblikovanimi zahtevami, na prosojnicah je preveč besedila, slik ni, opazne so slovnične napake, viri in literatura niso pravilno navedeni.	Oblika in tehnična dovršenost predstavitve sta deloma v skladu z oblikovanimi zahtevami, na prosojnicah je preveč besedila, slike so dodane, slovnične napake niso opazne, viri in literatura so delno navedeni.	Oblika in tehnična dovršenost se v vseh elementih skladata z oblikovanimi zahtevami, količina besedila na prosojnicah je ustrezna, dobro izbrane slike, viri in literatura so pravilno navedeni. Ni slovničnih napak.
K5	Vodenje razprave in odgovarjanje na vprašanja	Razprave dijak ne vodi sam, potrebna je pomoč učitelja, odgovori na vprašanja dijakov niso v celoti pravilni ali razumljivi.	Vodenje razprave je deloma samostojno, pri določenih vprašanjih pomaga učitelj, odgovori dijakov so pravilni, a ne dovolj razumljivi.	Vodenje razprave je povsem samostojno, suvereno odgovarja na vprašanja, odgovori so točni, razumljivi, opazi se kritično razmišljanje dijakov in aktualizacija določenih dogodkov.

Čas za izdelavo predstavitve: 4 šolske ure.

Po opravljeni projektni nalogi so si dijaki pomagali oblikovati refleksijo z opornimi točkami – preglednica na naslednji strani.

REFLEKSIJA DIJAKA

Preglednica 2: Refleksija dijaka

1. NAČRTOVANJE	
Izbral sem si osebo, ker ...	
Izdelal sem si časovni okvir.	
Postavil sem si cilj.	
Opredelil sem obliko predstavitve.	
Pripravil sem si nabor virov in literature.	
2. IZBIRA LASTNIH STRATEGIJ	
Aktiviranje predznanja – kaj že vem o izbrani osebi, kaj vem o danem zgodovinskem obdobju.	
Iščem informacije, ki jih zahtevajo določeni kriteriji.	
Ugotavljam povezave med osebo in zgodovinskim obdobjem.	
Oblikujem zaključke.	
Poudarim bistvo in ključne besede.	
3. SPREMLJANJE DELA IN ZNANJA	
Razumem to, kar delam.	
Naloga se mi zdi smiselna.	
Sem na pravi poti do cilja.	
Kaj moram spremeniti, popraviti, dopolniti?	
4. EVALVACIJA	
Težave, na katere sem naletel.	
Pridobil sem pozitivne izkušnje.	
Pridobil sem novo znanje.	
Sem dosegel cilj?	
Kaj je bilo dobro, smiselno?	
Kaj ni bilo dobro in smiselno?	
Kaj bi lahko spremenil, izboljšal, naredil drugače?	

Evalvacija projektnega dela

Ugotovila sem, da so dijaki napredovali na področju organizacije in načrtovanja dela. Z obliko in tehnično dovršenostjo predstavitve prav tako nimajo težav. Večina jih je upoštevala moja navodila glede uporabe virov in literature. Posamezniki imajo še vedno težave pri oblikovanju povzetka in iskanju ključnih besed. Vsi so izbrane osebnosti predstavili zelo dobro, prav tako tudi njihova dela in

področja delovanja. Največ pomanjkljivosti sem ugotovila pri umeščanju osebnosti v zgodovinsko obdobje in razlago osnovnih značilnosti določenega obdobja. Dijaki se učijo kritično presoјati svoje lastno delo, oblikujejo precej boljše refleksije, kot so jih v prvem letniku. Povprečno število točk za predstavitve je bilo 15, kar pomeni oceno prav dobro 4. Dijaki so projektno delo videli kot smiselno, zanimivo, odkrito so povedali, da se ne bi potrudili v tolikšni meri, če ne bi bili ocenjeni.

